

آیین نامه دوره دکتری (PH.D)

مقدمه

رشد پر شتاب علم و فناوری و تحولات عظیم اجتماعی ، اقتصادی به خصوص اهداف برنامه های توسعه و سند چشم انداز بیست ساله جمهوری اسلامی ایران ، شرایطی رابرای دانشگاهها و مراکز تحقیقاتی پدید آورده است که وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری برای ایجاد تحول راهبردی در علم و فناوری و توجه بیشتر به پژوهش ، تربیت نیروهای متعهد ، متخصص و ماهر را از طریق تنوع در شیوه پذیرش دانشجو در دوره دکتری ، در صدر اولویت های کاری خود قرار داده است.

برای نیل به اهداف پیش روی ، آخرین آیین نامه آموزشی دوره دکتری ، که از سال ۱۳۸۴ بدان استناد می شد ، مورد تجدید نظر قرار گرفته است و در نهایت پس از جمع آوری نظریه های کارشناسی و بررسی در جلسات مختلف کارگروهی آموزشی ، آیین نامه جدید دوره دکتری به دو شیوه «آموزشی - پژوهشی» و «پژوهشی» تدوین شد. لازم به تاکید است که برگزاری هر یک از شیوه ها ، صرفاً با مجوز شورای گسترش آموزش عالی مجاز خواهد بود ، البته در شیوه پژوهش محور ، طرح های پژوهشی ، پس از تصویب در کمیته های تخصصی و تعیین کار فرمای مشخص و پیش بینی اعتبارات آن ، که باید از اعتبارات خارج از موسسه تامین شده باشد ، اجراء خواهد شد.

ماده ۱. برای رعایت اختصار ، تعاریف زیر در این آیین نامه به کار می رود:
وزارت: منظور ، وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری است.

دوره دکتری: منظور ، دوره دکتری تخصصی (PH.D) است .

موسسه: منظور ، هر یک از دانشگاهها و مؤسسه های آموزش عالی و پژوهشی کشور است که مطابق مقررات وزارت ، مجازند دوره دکتری را برگزار کنند.

گروه: منظور کوچکترین ، واحد سازمانی آموزشی یا پژوهشی موسسه است.

آیین نامه: منظور، آیین نامه دوره دکتری است.

طرح پژوهشی تقاضامحور: طرح پژوهشی، دارای کارفرمای مشخص است که برابر قرارداد، اجرای آن به موسسه واگذار و اعتبارات کامل پروژه به همراه هزینه های نظارت بر آن توسط کارفرما تامین و نتیجه کار نیز تحويل گرفته می شود.

کمیته راهبری: منظور کمیته ای است که هدایت رساله دانشجو را در شیوه آموزشی - پژوهشی، استاد راهنمای دو نفر عضو هیات علمی با انتخاب گروه و در شیوه پژوهشی، مسئول گروه، معاون پژوهشی و کارفرما بر عهده دارد.

هیات داوران: منظور هیاتی است که ارزیابی نهایی رساله دانشجو در دوره دکترا را بر عهده دارد.

شورا: منظور شورای تحصیلات تکمیلی یا آموزشی دانشگاه در شیوه آموزشی - پژوهشی و بر حسب مورد شورای پژوهشی موسسه در شیوه پژوهشی است.

ماده ۲: دوره دکتری، بالاترین دوره تحصیلی آموزش عالی است که به اعطای مدرک تحصیلی می انجامد و رسالت آن تریت افرادی است که بانوآوری در زمینه های مختلف علوم و فناوری در رفع نیازهای کشور و گسترش مرزهای دانش موثر باشند و این دوره به دو شیوه «آموزشی - پژوهشی» و «پژوهشی» برگزار می شود.

تبصره ۱: موسسه های پژوهشی با داشتن برنامه پنج ساله مصوب هیات امناء و زیر ساخت های لازم و تبدیل پژوهش های مورد نیاز دستگاه های مقاضی به پروژه های پژوهشی می توانند دوره دکتری پژوهشی را اجرا کنند و دانشگاه ها نیز به ازای هر ۵ نفر دانشجوی دکتری آموزشی - پژوهشی می توانند یک نفر دانشجوی دکتری به شیوه پژوهش محور جذب کنند مشروط بر اینکه استاد راهنمای طرح پژوهشی تقاضا محور داشته باشد.

ماده ۳. شرایط پذیرش

الف) داشتن شرایط عمومی ورود به آموزش عالی

ب) داشتن مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد مورد تایید «وزارت»

ج) داشتن صلاحیت علمی

د) داشتن توانایی در زبان خارجی.

تبصره ۲: نحوه احراز صلاحیت علمی و توانایی در زبان خارجی براساس آیین نامه آزمون های نیمه مت مرکز ورودی دکتری مصوب وزارت تعیین می شود.

ماده ۴: ظرفیت پذیرش دانشجو با توجه به تعداد استاد راهنمای که حداقل در مرتبه استادیار با حداقل دو سال سابقه تدریس در دوره های تحصیلات تکمیلی و راهنمایی دو پایان نامه کارشناسی ارشد باشد، تعیین می شود و مسئولیت راهنمایی هر دانشجو از ابتدا بر عهده استاد راهنمای است که به درخواست دانشجو و با موافقت عضو هیات علمی و تایید گروه ذی ربط تعیین می شود.

تبصره ۳: شرایط تعیین استاد راهنمای در شیوه پژوهشی به جای دو سال سابقه تدریس، به پایان رساندن دو طرح پژوهشی به عنوان مجری می باشد که حداقل یک طرح باید پژوهش تقاضا محور خاتمه یافت و یا در دست اقدام باشد.

تبصره ۴: در صورت نیاز، به پیشنهاد استاد راهنمای و تایید گروه، مسئولیت راهنمایی رساله دانشجو را دو استاد راهنمای (مشروط به اینکه استاد راهنمای اول «اصلی» حداقل ۶۰ درصد مسئولیت هدایت رساله را بر عهده داشته باشد) به طور مشترک عهده دار می شوند.

تبصره ۵: در صورت نیاز، به پیشنهاد استاد راهنمایی توان یک یا دو استاد مشاور برای هدایت دانشجو تعیین کرد.

تبصره ۶: در شرایط خاص و به تشخیص شورای موسسه، انتخاب استاد راهنمای و مشاور ازین متخصصان با مدرک دکتری، خارج از موسسه نیز بلامانع است.

ماده ۵: مجموع واحدهای دوره دکتری ۱۳۶ واحد است که در شیوه آموزشی - پژوهشی ۱۲ تا ۱۸ واحد آن واحدهای درسی و ۱۸ تا ۲۴ واحد آن مربوط به رساله

است. و در شیوه پژوهشی ۳ تا ۸ واحد آن واحدهای درسی و مرتبط با موضوع رساله دانشجو و ۲۸ تا ۳۳ واحد آن مربوط به رساله است که در برنامه درسی مصوب هر رشته تعیین می شود.

تبصره ۷: تعیین حداقل وحد اکثر واحدهای درسی در شیوه پژوهشی در هر زمانی از دوره تحصیلی با تشخیص و نظر استاد راهنمای و تایید گروه صورت می پذیرد.

تبصره ۸: واحدهای درسی به منظور سلط بر مفاهیم نوین هر رشته و تقویت توان علمی دانشجو برای اجرای فعالیت های پژوهشی ، با نظر استاد راهنمای ، و براساس برنامه درسی مصوب هر رشته انتخاب می شود.

تبصره ۹: حد اقل نمره قبولی در هر درس ، از ۱۴ تا ۲۰ و میانگین قابل قبول نمره های دانشجو در همه درسها از ۱۶ تا ۲۰ است . ولی چنانچه میانگین ، دانشجو کمتر از ۱۶ باشد. دانشجو مجاز خواهد بود، با نظر استاد راهنمای حد اکثر در یک نیمسال تحصیلی، درس هایی را علاوه بر سقف واحدهای درسی برای جبران میانگین کل بگذراند.

تبصره ۱۰: در شرایط خاص و در صورت نیاز ، به تشخیص استاد راهنمای و تایید گروه ذیربسط ، دانشجو موظف است حد اکثر تا ۶ واحد درسی را به عنوان جبرانی بگذراند نمره دروس جبرانی در تعیین میانگین کل محاسبه نمی شود.

ماده ۶ . موضوع رساله : دانشجو موظف است، در شیوه آموزشی - پژوهشی تا پایان نیمسال اول و در شیوه پژوهشی ، از طرح های پژوهشی تقاضا محور همزمان با پذیرش، موضوع رساله خود را با هماهنگی استاد راهنمای تعیین و پس از تصویب شورا، فعالیت پژوهشی خود را آغاز کند.

تبصره ۱۱. طرح پیشنهادی رساله دانشجو در شیوه آموزشی - پژوهشی تا پایان نیمسال سوم و در شیوه پژوهشی، در طول نیمسال اول و پس از تصویب شورا رسمیت می یابد و قابل اجرا است.

ماده ۷. ارزیابی جامع

ارزیابی جامع به مظور احراز قابلیتهای آموزشی و پژوهشی دانشجو است که در شیوه آموزشی پژوهشی ، دانشجو باید با نظارت معاون آموزشی موسسه در یک آزمون که شامل دو یا سه درس اصلی به انتخاب استاد راهنما و تصویب گروه آموزشی باشد ، شرکت کند. این آزمون باید به گونه ای باشد تا توانمندی ، تحلیل واستنباط دانشجو از نظر اساتید راهنما و مشاور و ۳ نفر اعضای هیات علمی با پیشنهاد گروه و تایید معاون آموزشی موسسه برای آغاز فعالیت پژوهشی سنجیده شود و در شیوه پژوهشی ، احراز قابلیت های پژوهشی دانشجو، بر اساس روند پیشرفت فعالیت های پژوهشی دانشجو است که در پایان هر دو نیمسال تحصیلی از سوی کمیته راهبری سنجیده می شود.

تبصره ۱۲۵. میانگین نمرات دانشجو در شیوه آموزشی - پژوهشی در ارزیابی جامع نباید کمتر از ۱۶ باشد دانشجویی که میانگین ارزیابی جامع وی کمتر از ۱۶ باشد تنها یک بار دیگر می تواند در ارزیابی جامع شرکت کند.

تبصره ۱۳: میزان پیشرفت فعالیت های پژوهشی دانشجو در شیوه پژوهشی به صورت قابل قبول و غیر قابل قبول سنجیده می شود، در صورت احراز درجه قابل قبول از سوی کمیته راهبری، دانشجو می تواند به فعالیت های پژوهشی خود ادامه دهد.

تبصره ۱۴: چنانچه میزان پیشرفت فعالیت های پژوهشی دانشجو در شیوه پژوهشی از سوی کمیته راهبری غیر قابل قبول سنجیده شود، تنها یک نیمسال به وی فرصت داده خواهد شد تا روند فعالیت های پژوهشی خود را به سطح قابل قبول ارتقاء دهد . در غیر این صورت، از ادامه تحصیل محروم خواهد شد.

ماده ۸. دانشجو پس از تدوین رساله و تایید استاد راهنما و به شرط کفایت دستاوردهای علمی رساله (چاپ حداقل یک مقاله برای دانشجویان در شیوه آموزشی پژوهشی و دو مقاله برای دانشجویان شیوه پژوهشی در مجلات علمی - پژوهشی دارای نمایه معتبر بین المللی و همچنین در شیوه پژوهشی ، باید استاد راهنما، مسئولیت

کفايت کار انجام شده دانشجو را برای پاسخگویی به کارفرما یا دستگاه اجرایی پذیرد)، موظف است در حضور هيات داوران از رساله خود دفاع کند.

تبصره ۱۵: در شرایط خاص و در صورتی که دانشجویان هر دو شیوه از تولید دانش فنی، ثبت اختراع، اکتشافات و نوآوری «ارزیابی و تایید شده توسط مراجع ذیصلاح علمی» آثار بدیع هنری، کتاب تالیفی و تصنیفی «مورد تایید دستگاه متقارضی» برخوردار باشند پس از تایید هيات داوران و شورا از ارائه مقاله معاف خواهند بود.

تبصره ۱۶: نحوه تشکیل و شرح وظایف هیئت داوران، چگونگی دفاع از رساله و احراز کفايت دستاوردهای علمی رساله، تابع دستورالعملی است که به تصویب شورای موسسه رسیده باشد.

تبصره ۱۷: ترکیب هیأت داوران عبارت از: استاد یا اساتید راهنما، استاد یا اساتید مشاور، ۳ نفر عضو هیئت علمی در رشته مربوط بادرجه حداقل استادیاری به انتخاب شورای تحصیلات تکمیلی دانشکده یا شورای آموزشی و یا پژوهشی پژوهشکده که باید یک نفر از آنان حد اقل دانشیار و از موسسه های خارج از موسسه مجری باشد. در شیوه پژوهشی، دستگاه متقارضی می تواند یک نفر را به عنوان استاد مشاور معرفی کند که مشاور دانشجو در دفاع و داوری ها باشد و به عنوان عضو هیأت داوران در جلسات حضور داشته باشد.

ماده ۹: ارزیابی رساله براساس کیفیت علمی پژوهش انجام شده، میزان نوآوری، چگونگی دفاع از یافته های پژوهشی و نحوه نگارش انجام می شود و نتیجه آن به یکی از دو صورت زیر تعیین می شود.

الف) قبول (در یکی از سطوح: عالی، بسیار خوب، خوب)
ب) غیر قابل قبول

تبصره ۱۸: چنانچه رساله دانشجو «غیر قابل قبول» ارزیابی شود، بنا به تشخیص هیأت داوران، دانشجو مجاز است طی حداقل شش ماه، به شرط اینکه از حد اکثر مدت

مجاز تحصیل بیشتر نشود ، اصلاحات لازم رادر رساله به عمل آوردو صرفا برای یک بار دیگر از آن دفاع کند.

ماده ۱۰: دانشجو پس از گذراندن واحدهای درسی و کسب درجه «قبول» از رساله خود به دریافت درجه دکتری نائل می شود:

تبصره ۱۹: مدرک دوره دکتری حسب مورد با ذکر شیوه (آموزشی - پژوهشی یا پژوهشی) صادر می شود.

ماده ۱۱. مدت مجاز تحصیل در دوره دکتری در شیوه آموزشی ، پژوهشی، حداقل سه سال و نیم و حداکثر چهار سال و نیم و در شیوه پژوهشی حداقل ۳ سال و حداکثر ۴ سال است و در صورت ضرورت به پیشنهاد استاد راهنمای و تایید گروه ذی ربط ، در هر دو شیوه می توان حداکثر تا یک نیمسال تحصیلی به این مدت افزود:

تبصره ۲۰: در صورتی که دانشجو بنا به عللی خارج از اختیار خود و یا بروز مشکلات غیر قابل پیش بینی ، در حداکثر مدت مجاز موفق به اتمام تحصیل نشود ، به پیشنهاد استاد راهنمای دانشجو و تایید شورای موسسه ، کمیسیون بررسی موارد خاص بر حسب مورد با حضور استاد راهنمای و وضعیت دانشجو را بررسی می کند و مناسب فعالیت های کمی و کیفی و علمی دانشجو ، در مورد مدت و نحوه ادامه تحصیل یا اخراج او تصمیم گیری خواهد کرد. بر این اساس ، مدت مذکور جزو حداکثر مجاز تحصیل دانشجو محسوب می شود.

ماده ۱۲: در موارد زیر دانشجو از ادامه تحصیل در دوره دکتری محروم می شود.

الف) میانگین کل نمره های درسی دانشجو (باراعایت تبصره ۹) کمتر از ۱۶ شود.

ب) رساله دانشجو (باراعایت تبصره ۱۸) و دفاع مجدد «غیر قابل قبول» ارزیابی شود.

ج) مدت مجاز تحصیل دانشجو (باراعایت تبصره ۲۰) به پایان برسد.

د) صلاحیت علمی دانشجو برای استمرار فعالیت پژوهشی پس از دوارزیابی جامع (باراعایت تبصره ۱۴) احراز نشود.

تبصره ۲۱۵: در صورت محروم شدن یا انصراف دانشجو از ادامه تحصیل در دوره دکتری، موسسه مجاز است بارعايت ضوابط و مقررات مربوط ، صرفا گواهینامه ای را براساس کارنامه تحصیلی دانشجو صادر کند .

ماده ۱۳: این آیین نامه در برگیرنده اصول کلی و ضوابط اصلی دوره دکتری است و موسسه موظف است شیوه نامه های اجرایی را به گونه ای تدوین کند که ضمن تحقق اصول کلی آیین نامه ، شروطی مغایر با آیین نامه برای دانش آموختگان ایجاد نشود.

تبصره ۲۲۵: تفسیر مواد این آیین نامه بر عهده معاونت آموزشی است و در موارد مربوط به ارزیابی رساله و قابلیت های پژوهشی با هماهنگی معاونت پژوهشی است .

ماده ۱۴. «وزارت» و موسسه به تناسب وظایف خود، شیوه نامه های ناظارت بر اجرای دوره دکتری را تنظیم و بر نحوه اجرای این آیین نامه شیوه نامه های اجرای آن ناظارت می کنند.

ماده ۱۵. این آیین نامه مشتمل بر یک مقدمه ۱۵، ماده ۲۲ تبصره در جلسه ۷۷۵ مورخ ۸۹/۸/۸ شورای برنامه ریزی آموزش عالی شد و برای دانشجویانی که از سال تحصیلی ۱۳۸۹-۹۰ و پس از آن در دوره دکتری پذیرفته می شوند، لازم الاجراست و از تاریخ اجرای کلیه بخشنامه ها و آیین نامه های مغایر با این آیین نامه لغو می شود.

این آیین نامه مجدداً برای اجرا از سال تحصیلی ۹۰-۹۱ ابلاغ گردید.

کامران دانشجو
وزیر علوم تحقیقات و فناوری